
ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

УДК 331:165.412

В. М. Левківський, д.е.н., професор,
В. В. Єфремов, к.е.н., доцент**ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ ВІДБОРІ КАДРІВ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність врахування людського капіталу при виборі професії та при працевлаштуванні. Надання переваги людському капіталу як об'єктивному чиннику у професійному відборі кадрів обмежить роль суб'єктивних факторів, завдяки чому підвищиться їх професіоналізм.

Ключові слова: людський капітал, капітал як речовий ресурс, вибір професії, компетентність кадрів.

В. Н. Левковский, д.э.н., профессор,
В. В. Ефремов, к.э.н., доцент**ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И ЕГО РОЛЬ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ
ОТБОРЕ КАДРОВ В УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье обосновывается необходимость учета человеческого капитала при выборе профессии и при трудоустройстве. Приоритет человеческого капитала как объективного показателя при профессиональном отборе кадров ограничит роль субъективных факторов, благодаря чему повысится их профессионализм.

Ключевые слова: человеческий капитал, капитал как вещественный ресурс, выбор профессии, компетентность кадров.

V. M. Levkivskyi, doctor of economic sciences, professor,
V. V. Yefremov, candidate of economic sciences, associate professor,**THE HUMAN CAPITAL AND ITS ROLE IN THE SELECTION OF PERSONNEL IN UKRAINE**

Abstract. The article grounds the necessity of consideration the human capital in profession and job placement. The priority of human capital as an objective factor in the professional personnel selection will limit the role of subjective factors, and, as a result, the professionalism will increase.

Keywords: human capital, capital as a substantial resource, choice of profession, competence of the personnel.

Актуальність теми дослідження. В умовах постійних трансформаційних змін суспільного життя, що є характерною ознакою ХХІ ст., стабілізуючим фактором у житті людини виступає її капітал, завдяки якому вона почуває впевненість у своїх силах і має можливість збільшувати тривалість трудової діяльності, приносячи користь як собі, так і суспільству, сприяючи розв'язанню економічних та соціальних проблем. Наявність у людині капіталу засвідчує про потребу його використання у тих сферах, де вона здатна мати найвищі досягнення, не маючи гідних конкурентів. Будучи носієм досвіду, знань, інформації, кваліфікації, культурних та моральних цінностей, кожна людина володіє відповідним капіталом, завдяки якому визначається її соціальний статус та функціональна виробнича діяльність (одні стають керівниками, а інші – виконавцями). Це той ресурс, яким людина користується у своїй трудовій діяльності протягом усього свого життя. В умовах діючих ринкових відносин, які сприяють природному розвитку суспільства, цінність людського капіталу залежить як від інвестицій в людину, так і від потреб національної

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

економіки. Людський капітал – це не тільки здоров'я, довголіття та інтелект, але й висока мораль, на якій він тримається.

Постановка проблеми. Враховуючи, що суспільство складається з людей, які утворюють різноманітні соціальні структури під впливом виникнення між ними спільних інтересів, економічна наука виділяє різні рівні людського капіталу: індивідуальний рівень, мікрорівень, мезарівень та макрорівень. Це відповідає різним рівням соціальності. Дана стаття присвячена індивідуальному людському капіталу, оскільки тільки окремо взята людина представляє собою цілісну істоту, яка здатна здійснювати самоуправління і саморозвиток. На інших рівнях людського капіталу має місце відчуження управління від конкретного соціального утворення, що породжує між ними протиріччя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Людський капітал стає об'єктом дослідження економічної науки, коли світовою економічною думкою вдалося подолати матеріалістичний світогляд, який завдяки марксизму набув небувалого поширення наприкінці XIX та на початку XX ст. Початок активного дослідження даної проблеми розпочався у 60-х роках XX ст. [1]. Було доведено, що власність має як матеріальну, так і духовну субстанцію. Це дало змогу розглядати економічні відносини між підприємцем і робітником як відносини між власниками людського капіталу, які виступають як рівноправні дійові особи ринку. Значний внесок у розробку концепції людського капіталу здійснили як західні економісти – Г. Беккер, Дж. Гелбрейт, М. Спенс, Т. Шульц, так і вітчизняні – О. Грішнова, С. Злупко, Е. Лібанова, Ю. Пахомов.

Аналіз останніх публікацій, присвячених людському капіталу, засвідчує, що увага дослідників зосереджена на його використанні, вимірюванні, функціонуванні, збереженні та розвитку. У той же час недостатньо публікацій, у яких розглядається формування людського капіталу та його значення у професійному відборі кадрів. Річ у тому, що за людський капітал ведеться запекла конкурентна боротьба, переможці якої мають змогу контролювати світовий ринок. Як доводить практика, та країна, яка має більш високий інтелектуальний розвиток, і править світом [2].

Постановка завдання. Мета статті – довести необхідність використання людського капіталу при професійному відборі та працевлаштуванні. Уникнення суб'єктивізму при відборі та розстановці кадрів у народному господарстві України, який дискредитує владу, дасть можливість зміцнити віру громадян у соціальну справедливість. Це сприятиме підвищенню фахового рівня робітників, творча енергія яких буде спрямована на примноження людського капіталу.

Виклад основного матеріалу. Потрібно мати на увазі, що людина як неповторна істота, маючи двоїсту природу, включає у себе матеріальну і духовну складову. Серед двох складових людського життя визначальна роль відводиться духовності, яка забезпечує свободу та виступає природною основою ієрархічної будови суспільства, оскільки творчі здібності є критерієм відбору до професійної діяльності. Як і передбачив М. Бердяєв, на зміну класовій будові суспільства приходить кваліфікаційна.

Безумовно, розвиваючи духовність, потрібно не ігнорувати матеріальну сторону буття, а спиратися на неї як на надійний фундамент, необхідний для розвитку особистості. За великим рахунком, інтелектуальні здібності дають людині можливість поліпшувати матеріальний добробут, створюючи людські умови для існування. Чим вищими є досягнення людини у духовному розвитку, тим більше у неї можливостей для ефективного управління речовим фактором виробництва. Тобто підприємці та робітники відрізняються між собою за рівнем розвитку людського капіталу. Якщо у суспільстві пріоритетне значення будуть мати матеріальні цінності, накопичення яких відбуватиметься у відриві від духовної основи, то людина може втратити свободу, перестати бути особистістю, бо, на переконання М. Бердяєва, рабство людини зростає по мірі зростання її матеріального добробуту [3]. Більше того, така людина не здатна ефективно управляти накопиченим капіталом, який із визначального фактора виробництва перетворюється у безкорисливе благо.

Як власник людського капіталу кожна людина зацікавлена у його примноженні та накопиченні, бо це робить її духовно багатію. Духовне збагачення кожної окремо взятої людини сприяє зростанню національного багатства – цього духовного джерела, з якого черпаються ідеї суспільного розвитку. Дбаючи про свій духовний стан, людина одночасно піклується і про інших чле-

---

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

нів суспільства, оскільки вони мають можливість користуватись спільним надбанням, на відміну від матеріального багатства, яке використовується, переважно, індивідуально. Зростання інтелектуального потенціалу кожної особи, яке пов'язано із приростом знань та їх застосуванням, дає країні переконливу перевагу в розбудові усіх сторін суспільного життя, бо свідчить про професіоналізм кадрів.

Володіючи людським капіталом, робітник змінює зміст праці, стаючи дійсним фахівцем своєї справи, в якій розуміється краще за керівника. Духовна складова змісту праці відіграє вирішальну роль у трудовій діяльності, оскільки на пряму пов'язана із творчістю. Щоб робітник прагнув до підвищення своєї професійної майстерності, потрібен кар'єрний ріст та дієва мотивація.

Зростання інтелектуального потенціалу людини в процесі еволюції суспільства – це природно-історичний процес, який значною мірою залежить від розвитку освіти. Освіта дає змогу опанувати світовий досвід і не допустити деградації особистості. Якщо влада свідомо чи несвідомо недостатньо уваги приділяє освіті, то як наслідок таких недолугих дій збільшується число хворих на деменцію (деменцію). Експерти ВОЗ констатують, що у сучасних умовах 58% хворих на деменцію є представниками недостатньо розвинутих країн, а, за їх прогнозом, до 2050 р. кількості таких пацієнтів складатиме вже більше ніж 70% [4]. При зниженні людського капіталу національна безпека стає вразливою. Країна не здатна бути суб'єктом міжнародних економічних відносин.

Розвиток людини як особистості, яка орієнтується на діючі ідеали, повинен відбуватися протягом усього життя, бо прагнення до досконалості не має меж. Це повинен усвідомити кожен громадянин. Але щоб даний процес був незворотнім, потрібна ефективно діюча система мотивацій, яку розробляє і впроваджує держава. Без цього закликати владу до самовдосконалення кожного громадянина, що передбачає примноження індивідуального людського капіталу, не стають засобом до реальних дій і не приводять до вдосконалення соціальних відносин.

Падіння духовності в Україні, а значить, і падіння людського капіталу, яке констатують фахівці, має об'єктивні обставини. По-перше, при владі опинилися особи, серед яких далеко не кожний є професіоналом своєї справи і, відповідно, моральним авторитетом, з якого можна брати приклад (спрацьовує не професійний, а політичний чинник відбору). По-друге, матеріальний добробут більшості українців не є достатнім. Він не досягає тієї критичної межі, яка є підґрунтям розвитку духовності. У нас не тільки превалює бідність, але й має місце занадто великий розрив між багатими і бідними, що породжує масове зубожіння і депресивність. Людина, що перебуває в такому стані, не бачить перспективи, вона сприймає лише ближні блага. Це знижує людський капітал. Звідси намагання, у першу чергу, зміцнити свої матеріальні статки у вигляді зростання приватної власності, яка виступає гарантом економічної свободи, а не розвивати свій інтелект. Оскільки має місце суттєве майнове розшарування українського суспільства, то саме матеріальні чинники виступають критерієм, за яким визначається соціальний статус особи. Це викривляє ієрархічну будову українського суспільства. Намагання наблизитись до обраних змушує багатьох українців хизуватися своїм показним матеріальним багатством (за статистичними даними Україна входить до трійки лідерів за кількістю проданих машин класу люкс, хоч середній рівень доходу не є високим).

Економіка України, будучи неповторною і залежачи від історичного поділу праці, має розгалужену структурну будову, яка потребує робітників відповідних професій та певної кваліфікації. Щоб опанувати будь-яку професію, до неї повинен бути хист, набуті під час навчання знання та практичний досвід. Кожна професія має власну градацію, що передбачає різний рівень підготовки робітників і різну ступінь відповідальності.

При оволодінні будь-якою професією, яка складає основу людського капіталу, людина докладає зусилля і несе відповідні витрати. В умовах ринку ці витрати набувають грошової форми і неодмінно повинні покриватися, приносячи економічну вигоду у вигляді отримання привабливих посад з більш високою заробітною платою. У межах професії робітник здатний підвищувати свою кваліфікацію, якщо буде діяти система стимулів, яка істотно поліпшує його матеріальне становище (при цьому кожен робітник виходить на свій рівень можливостей, який відповідає його природі). При незмінному ж матеріальному забезпеченні ніхто не буде на це наважуватися,

---

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

навіть якщо і є для цього необхідні задатки. Отже, системою стимулювання користуються не всі робітники, а лише ті з них, які мають для цього можливості.

Цінність тієї чи іншої професії, вибір якої здійснює людина, залежить як від окремого підприємця, так і від діючої шкали цінностей, яка склалася в суспільстві в конкретних історичних умовах під впливом об'єктивних чинників. Так, у середині XIX ст. цінувались, у першу чергу, фізичні дані робітника, а на початку XXI ст. – його розумові здібності, знання, інформованість, завдяки чому відбувається генерування нових ідей. При цьому змінюється попит на робітників з відповідним людським капіталом.

Безумовно, цінність професії визначається на ринку послуг праці і повинна враховувати цінність людського капіталу, що є ознакою ринкової рівноваги. Робітник, який оволодів професією, стає її власником. Освітня галузь представляє собою проміжну ланку між економічною сферою і робітником. Рівень освіченості, компетентності та кваліфікації робітника визначає величину його людського капіталу. Структура освітньої галузі віддзеркалює економіку, маючи у своєму розпорядженні навчальні заклади із різним рівнем підготовки фахівців різних професій. Ієрархія навчальних закладів, як і будь-яка ієрархія, – це шлях до прогресу [5]. В основу градації ВНЗ України слід покласти опанування спеціальностями, які відрізняються складністю та тривалістю підготовки.

Будучи залежною від потреб економіки, кожна професія має свої кількісні та якісні обмеження. На основі цього формується план державних замовлень з підготовки кадрів. Наявність кількісних і якісних обмежень у кожній професії стає підставою для конкурентної боротьби при її отриманні. Володіння професією дає можливість робітнику обіймати посаду, яка є привабливою або престижною в економічному, соціальному чи політичному плані. Оскільки не всі професії рівнозначні, то конкуренція за право оволодіти одними є занадто високою, а іншими – послаблена або взагалі відсутня. Наприклад, у 2013 р. найвищий конкурс у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на спеціальність «Туризм» склав 90 осіб на одне місце, а державне замовлення на спеціальність «Математика» у Ніжинському університеті імені Миколи Гоголя та «Фізика» у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка було не виконано.

Головна проблема будь-якого суспільства, у тому числі й українського, полягає у тому, щоб кожна людина посіла те місце в ієрархії сукупного робітника, яке б відповідало її індивідуальному капіталу. Це є ознакою справедливого суспільного устрою. Але, як свідчить практика, не завжди провідні посади в країні займають дійсні професіонали своєї справи. Тільки за 2011 р. більше ніж у 20 чиновників Державної митної служби України виявили підроблені дипломи про вищу освіту [6]. Придбати сьогодні підроблений диплом в Україні можна за 500-2000 дол. США в залежності від спеціальності та рівня кваліфікації. За деякими підрахунками, обіг «дипломного» бізнесу в Україні становить від 25-50 млн дол. США. Несправедливий розподіл посад в країні, який останнім часом здійснюється на основі «політичної доцільності», негативно позначається на її розвитку, підриває авторитет влади, породжує песимістичні настрої, гальмує мотиваційний механізм зростання індивідуального капіталу.

Підставою для отримання високих посад в Україні є диплом про закінчення ВНЗ. Освіта, як доведено світовим досвідом, виконує роль попереднього відбору, завдяки якому людина здатна опанувати професію і розвивати свою природу, стаючи особистістю. Природний розвиток кожної людини і використання власного досвіду є підставою для володіння нею капіталом, який є унікальним.

Вища школа України готує фахівців відповідних спеціальностей. Ця підготовка, з одного боку, повинна носити професійний та прикладний характер, а з іншого – мати економічно-правову спрямованість. Як свідчить практика, існує потреба не просто у певних фахівцях, а у фахівцях з новим економіко-правовим мисленням, з новими культурними цінностями, з новою психологією, які б сповідували християнську мораль та християнські цінності. Ми повністю поділяємо погляди фахівців, які вважають, що обмеження гуманітарної складової освіти, яке відбулося у фарватері Болонського процесу, не відповідає національним інтересам України [7].

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

На наше переконання, пріоритетною сферою реформування в сучасних умовах залишається сфера освіти, яка безпосередньо пов'язана з формуванням людського капіталу і є найбільшим споживачем бюджетних коштів. Річ у тому, що державні та суспільні інституції змушені констатувати останнім часом недостатню підготовку випускників ВНЗ України, які, маючи низький фаховий рівень, отримують також слабкі знання з економіки та права, стаючи жертвами різноманітних ошукувань, шахрайства, корупції та казнокрадства. Провідні вчені України вважають, що рівень відповідних знань з даних дисциплін засвідчує недостатню якість національної освітньої системи. На їх переконання, підвищення економіко-правової освіченості та культури спеціалістів і всього населення є однією з ключових умов виходу країни з кризи [8].

Безумовно, падіння людського капіталу влаштовує підприємців у перехідний період, бо їм вдається маніпулювати свідомістю робітника й отримати швидке матеріальне збагачення. Але це джерело досить швидко себе вичерпає. Подальші здобутки бізнесу неможливі без досягнень у сфері економіки, що передбачає збагачення людського капіталу.

Незадовільний стан вищої освіти в Україні не міг не позначитися на становленні громадянського суспільства, на політичній сфері, на розвитку економіки й на вирішенні багатьох соціальних проблем. Влада, усунувши народ від впливу на суспільне життя і від контролю над собою, вважала, що так буде завжди в умовах формально існуючого суспільного спокою. Але світовий досвід засвідчує, що обмеження природного розвитку людини закладає підвалини соціального вибуху, оскільки нехтуються та зневажаються основні її права. Це змусило владу взятися за реформування освітньої галузі.

Оцінка людського капіталу на ринку послуг праці здійснюється за формальними ознаками (наприклад, отримання дипломів про закінчення ВНЗ). Дане положення у свій час обґрунтував американський економіст М. Спенс [9]. Але такий підхід не дає змогу визначити реальний стан людського капіталу, бо форма не завжди співпадає із змістом. Знання, набуті під час навчання, повинні бути використані людиною у трудовій діяльності, що позначиться на результатах праці і принесе більший дохід власнику цього ресурсу. Якщо продуктивність трудової діяльності робітника залишається без змін, то це означає, що ніякого підвищення індивідуального людського капіталу не відбулося, хоч людина і отримала диплом про закінчення ВНЗ.

Потрібно зазначити, що підвищення людиною своєї кваліфікації зумовлено об'єктивними чинниками – потребами національної економіки. У тому випадку, коли людина підвищує свою кваліфікацію, а застосувати свої знання не має можливостей, це призводить її лише до матеріальних втрат. Її індивідуальний капітал не зростає. Розвиток робітника повинен мати об'єктивну основу, відповідаючи розвитку національної економіки. Якщо є потреба у підвищенні професійного рівня робітника, а він цього не бажає, то його людський капітал має тенденцію до зниження. Враховуючи той факт, що національна економіка розвивається циклічно, за аналогічним циклом розвивається і людський капітал.

Професія, яку отримує робітник при закінченні ВНЗ, означає, що людина володіє капіталом у потенції. Якщо людина працює не за спеціальністю, то вона втрачає один капітал і формує інший. Набуті знання, які не відповідають здібностям та даруванням і не використовуються у трудовій діяльності, – це мертвий капітал, який не сприяє розвитку його носія. Володіння ним не зумовлює його примноження. За даними фахівців, 37% випускників ВНЗ працює не за спеціальністю, що зумовлює значні матеріальні й моральні втрати [10]. Якщо при професійному відборі до уваги беруться тільки придбані переваги за формальними ознаками (рівень знань, отриманих завдяки натаскуванню, репетиторству та зубрінню), то даний процес викривляється. Як наслідок, високі державні посади в Україні займають випадкові особи з певною політичною орієнтацією. Вони не здатні бути лідерами та моральними авторитетами у своїй професії. Без жодного сумніву, рівень підготовки державних службовців, які виконують організаторські функції, повинен перевищувати рівень підготовки виконавців. В іншому випадку це позначиться на ефективності державного управління. Президент України на зустрічі з журналістами чотирьох провідних телеканалів, яка відбулася на початку вересня 2013 р., змушений був визнати, що у діяльності органів влади є прорахунки, пов'язані з некомпетентністю керівників окремих міністерств та відомств, а також місцевих керівників [11].

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

Потрібно зазначити, що освітня галузь в Україні має власні потреби та інтереси. Вона орієнтується не на попит з боку роботодавців, а на попит з боку робітників, оскільки переважно останні оплачують її витрати. Це призводить до того, що має місце перевищення підготовки одних фахівців і не вистачає інших. Так, проведена Рахунковою палатою України перевірка трьох педагогічних вузів – Вінницького, Житомирського та Кам'янець-Подільського - засвідчила, що майже 25% випускників, які навчалися за держзамовленням, пішли на біржу праці [12]. Не багато краща ситуація і в інших ВНЗ України.

Щоб докорінно змінити негативну тенденцію на ринку послуг праці та більш раціонально використовувати державні кошти, потрібен ретельно прорахований прогноз майбутніх потреб, а також підвищення ролі приватного капіталу, оскільки інвестиції в освіту у розвинутих країнах є найбільш прибутковими і становлять вирішальний чинник економічного розвитку. Дане положення обґрунтував відомий американський економіст Теодор Шульц [13]. Як свідчить практика, держава в Україні несе основний тягар у вигляді непомірних витрат на підготовку кадрів, які не покриваються, а бізнес усувається від цього процесу, що дає йому можливість отримувати надприбутки. На наше переконання, бізнес повинен стимулювати підготовку фахівців, виділяючи кошти на стипендії та укладаючи контракти з працевлаштування з кращими студентами. Але, щоб це відбулося, потрібно створити для цього відповідні умови.

Одним із недоліків вищої освіти в Україні у сучасних умовах є девальвація дипломів, що призводить до їх знецінення і невизнання на Заході. Вища освіта стала доступною для всього працездатного населення і не виконує функцію попереднього відбору, що негативно позначається на конкурентоспроможності вітчизняних благ. За оцінками фахівців, в Україні у середньому 76% випускників шкіл вступають до ВНЗ [14]. ВНЗ орієнтуються виключно на кількісні показники, ігноруючи якість підготовки (керівництво ставить завдання будь-що утримати контингент студентів, бо від цього залежать ставки викладачів).

Кожен ВНЗ України повинен нести відповідальність за долю своїх випускників, виступаючи гарантом їхньої підготовки та сприяючи їх працевлаштуванню. Важливе значення має рейтинг ВНЗ. Проводячи аналогію зі спортом, Міністерство освіти та науки визначає критерій, за яким вищий навчальний заклад отримає ліцензію на надання освітянських послуг.

ВНЗ України більше уваги повинні приділяти науці, заохочуючи до досліджень викладачів і студентів. Щоб викладач мав можливість займатися науковою роботою, потрібно скоротити навчальне навантаження, привівши його до відповідних західних стандартів. На жаль, сьогодні в Україні займатися наукою стає занадто проблематично при високому навчальному навантаженні, яке зростає за рахунок збільшення кількості студентів, що припадає на одного викладача. Крім того, це його додаткові витрати, які не покриваються. Матеріальне становище викладача, який наполегливо займається наукою, не поліпшується, а навпаки, погіршується. На наше переконання, змінити ситуацію на краще можна тоді, коли для педагогів будуть створені нормальні умови праці, а результати інтелектуальної власності будуть надійно захищені державою і принеситимуть його власнику суттєві матеріальні здобутки.

Висновки. Проведене дослідження індивідуального людського капіталу як актуальної теоретичної проблеми дає змогу зробити наступні висновки.

1. Людський капітал включає в себе природну складову та набуті знання у вигляді певної професії. Ігнорування природної складової людського капіталу не сприяє його примноженню та зростанню.

2. Рівень людського капіталу визначається потребами національної економіки. Це повинно змусити ВНЗ посилити практичну і творчу спрямованість навчального процесу, сприяти формуванню людського капіталу, адекватного робочим місцям. Низький рівень людського капіталу в Україні негативно позначається на конкурентоспроможності вітчизняних благ, не дає змоги країні набути необхідного прискорення.

3. При оцінці людського капіталу слід брати до уваги не тільки формальні його ознаки у вигляді диплому про закінчення ВНЗ чи отримання відповідного наукового звання, а й реальні показники трудової діяльності. Крім суто фахових критеріїв виміру людського капіталу, не менш важливе значення мають також і людські якості робітника.

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

---

4. Людський капітал повинен стати об'єктивним чинником при професійному відборі та розподілі кадрів, що підвищить фаховий рівень робітників і сприятиме дотриманню соціальної справедливості. Завдяки цьому буде подолано відчуження влади від народу, що закладе підвалини для побудови в Україні громадянського суспільства.

Література

1. Becker G. S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis* / G. S. Becker. – New York : Columbia University Press, 1964.
2. Calbraith D. *The Good Society: the humane agenda* / D. Calbraith. – New York : Houghton Mifflin Company, 1996.
3. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека / Н. А. Бердяев. – М. : АТС, 2006. – 360 с.
4. Человечество сходит с ума? // Московский комсомолец в Украине. – 2012. – № 17. – С. 19.
5. Бердяев Н. А. Философия неравенства / Н. А. Бердяев. – М. : Институт русской цивилизации, 2012. – 624 с.
6. Чиновники с поддельными дипломами // Труд. – 2011. – № 40. – С. 2.
7. Зюзіна Т. Потенціал гуманітарних дисциплін у формуванні світоглядних позицій студентства / Т. Зюзіна // Вища школа. – 2013. – № 1. – С. 41-47.
8. Геєць В. М. Вихід з кризи / В. М. Геєць, А. А. Грищенко // Економіка України. – 2013. – № 6. – С. 18.
9. Spence M. Job Market Signaling / M. Spence // *The Quarterly of Economics*. – 1973. – Vol. 87, № 3. – pp. 355-374.
10. Гарашук О. Підвищення якості підготовки кадрів – фундаментальна місія вищої школи / О. Гарашук, В. Кущенко, І. Содоль // Вища школа. – 2013. – № 2. – С. 22-36.
11. Четыре журналиста и президент // Труд. – 2013. – № 70. – С. 2.
12. Казна любит счет // Московский комсомолец в Украине. – 2013. – № 40. – С. 11.
13. Schultz T. W. Capital Formation by Education / T. Schultz // *Journal of Political Economy*. – 1960. – Vol. 68, № 6. – pp. 571-583.
14. Куклін О. Стратегічні пріоритети розвитку вищої освіти України / О. Куклін // Вища школа. – 2012. – № 8. – С. 28-36.

References

1. Becker G. S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. New York, Columbia University Press, 1964.
2. Calbraith D. *The Good Society: the humane agenda*. New York, Houghton Mifflin Company, 1996.
3. Berdyayev N. A. *O rabstve i svobode cheloveka* [About slavery and a liberty of the person]. Moscow, ATS Publ., 2006. 360 p.
4. Chelovechestvo skhodyt s uma? [Why does humanity go mad?]. *Moskovskiy komsomolets v Ukraine - Moskovsky Komsomolets in Ukraine*, 2012, no.17, pp. 19.
5. Berdyayev N. A. *Filosofiya neravenstva* [The philosophy of the inequality]. Moscow, Institut russkoy tsivilizatsii Publ., 2012. 624 p.
6. Chinovniki s poddelnymi diplomami [The public persons with fake diplomas]. *Trud – Labor*, 2011, no.40, p. 2.
7. Ziuzina T. Potentsial humanitarnykh dystsyplin u formuvanni svitohliadnykh pozytsii studentstva [The potential of humanitarian subjects in the formation of world-views of the students]. *Vyshcha shkola – High school*, 2013, no.1, pp. 41-47.
8. Heiets V. M., Hryshchenko A. A. Vykhid z kryzy [The way out of the crisis]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2013, no.6, p. 18.
9. Spence M. Job Market Signaling. *The Quarterly of Economics*, 1973, Vol. 87, no.3, pp. 355-374.
10. Harashchuk O., Kushchenko V., Sodal I. Pidvyshchennia yakosti pidhotovky kadriv – fundamentalna misiia vyshchoi shkoly [The basic mission of the fundamental school is to increase the effectiveness of the personnel training]. *Vyshcha shkola – High school*, 2013, no.2, pp. 22-36.
11. Chetyre zhurnalista i president [The four journalists and a president]. *Trud – Labour*, 2013, no.70, p. 2.
12. Kazna liubyt schet [The treasury likes the counting]. *Moskovskiy komsomolets v Ukraine - Moskovsky Komsomolets in Ukraine*, 2013, no. 40, p. 11.
13. Schultz T. W. Capital Formation by Education. *Journal of Political Economy*, 1960, Vol. 68, no.6, pp. 571-583.
14. Kuklin O. Stratehichni priorytety rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy [The strategic priorities of the development of higher education in Ukraine]. *Vyshcha shkola – High school*, 2012, no.8, pp. 28-36.

Надійшла 01.10.2013